Fil-familja u fl-iskola

Tagħlim għal ħajjitna fil-Ktieb tal-Proverbji

Jikteb P. Marcello Ghirlando ofm

Formazzjoni biblika

Il-ktieb tal-Proverbji minsuġ f'ambjent skolastiku

Il-Ktieb tal-Proverbji: ktieb ta' l-iskola.

L-inventarju ta' kotba fl-iskrittura li jħaddnu għeruqhom fil-moviment ta' għerf f'Iżrael, jiddedikaw post speċjali li dawk il-kitbiet kollha li fil-forma u l-kontenut tagħhom jidher wisq probabbli li ġew użati f'perjodu skolastiku għoli. Dawn il-kitbiet b'mod probabbli ġew imħaddma għall-formazzjoni ta' l-istudenti li huma d-destinatarji ta' dawn it-twissijiet u r-regoli li jwassluhom għat-transformazzjoni proprja ta' ħajjithom. Wieħed jista' jsemmi l-Ktieb tal-Proverbji nnifsu, Ġob, Koħelet, Bin Sirak, l-Ktieb ta' l-Għerf u ukoll xi wħud mis-Salmi. Dan il-ħsieb, li dawn il-kitbiet inħolqu f'ambjent skolastiku, huwa llum il-ġurnata proposta li ġiet anki sostnuta, speċjalment wara l-paraguni li ġew magħmula ma' ċerta letteratura eġizzjana, mesopotamika u ugaritika li kienet tintuża għal skop ta' tagħlim. Dan hu l-aktar li nistgħu nikkonfermaw fuq il-Ktieb tal-Proverbji (ara: *Introduction and Structure of the Books of Proverbs, Lecture 3*).

Għalkemm ġejna sfidati, fuq id-diffikulta' ta' l-eżistenza u n-numru differenti ta' skejjel f'Iżrael tal-qedem, l-interpretazzjoni skolastika fuq il-Ktieb tal-Proverbji, hi llum l-ġurnata aċċettata. Fil-fatt jidher li l-Ktieb tal-Proverbji kien ktieb għall-użu ta' l-istudenti u għal skop li tinħoloq diskuzzjoni ma' l-għalliem fuq l-isfidi reali u konkreti fil-ħajja ta' kuljum. Jinstabu ħafna ċitazzjonijiet, fuq l-edukazzjoni u l-formazzjoni taż-żgħażagħ (ara: Prov 31, 10-31).

Paragun mal-letteratura Eġizzjana.

L-istudju komparattiv ta' Nili Shupak fuq il-Ktieb tal-Proverbji flimkien mal-letteratura post-biblika eġizzjana, tgħinna nifhmu aħjar l-idea

mressqa, li fuq kollox l-Ktieb tal-Proverbji kien iffurmat f'element skolastiku vitali. Fl-istess ħin tgħinna naċċettaw l-idea ta' numru ta' istituzzjonijiet skolastiċi f'Iżrael tal-passat, ħsieb u moviment li ma kienx direttament preżenti fit-testi bibliċi.

Studju komparattiv tat-terminoloġija miktuba f'dawn il-kotba ta' għerf fil-letteratura biblika, flimkien mal-letteratura ispirata mill-front ta' l-għerf eġizzjan jikkonferma l-preżenza ta' ħolqa diretta bejn il-kompożizzjoni biblika u l-kuntest edukattiv. Fil-letteratura biblika aħna lkoll konfrontati ma' termini li jfakkruna ma' l-stil didattiku (ta' tagħlim) matul saltnatu, per eżempju l-ħsieb li jinbnew bliet sħaħ għall-ħażna u l-organiżazzjoni ta' vjaġġi mill-Afrika bl-iskop li jġibu lura materjal ta' lussu. Din ir-relazzjoni kulturali ma' l-Eġittu ġiet mwettqa sas-Saltna ta' Ħeżekija, fejn niesu wasslu sat-tmiem il-kollezzjoni tal-Ktieb tal-Proverbji (kap 25-29). Ħeżekija kien re li ta ordni favur din l-assoċjazzjoni ma' l-Eġizzjani, iżda li kienet opponuta minn Isaija (30, 1-7;31). It-testi bibliċi, speċjalment il-kotba tal-Proverbji u Ġob jesponu dan il-kuntatt kulturali, li fil-biċċa l-kbira tiegħu seħħ matul is-saltna ta' Ħeżekija - għalkemm qatt ma nistgħu nbaxxu l-importanza ta' l-istess kun-

użat fl-iskejjel eġizzjani. Għalhekk nistgħu nassumu li l-ewwel skejjel f'Iżrael kienu strutturati ftit jew wisq fuq l-istil eġizzjan. Nistgħu naffermaw bi probabbilta' kbira li l-Ktieb tal-Proverbji, speċjalment fit-tieni kollezzjoni tiegħu, kien materjal didattiku mħaddem f'dawn l-iskejjel.

Dan kien aktarx il-frott ta' kuntatt ħaj bejn iż-żewġ il-kulturi dik Iżraelita u Eġizzjana waqt is-Saltna ta' Salamun. Salamun kien ħa waħda mill-ulied tal-Fargħun b'martu u hi rnexxielha xxiettel drawwiet eġizzjani tatt kulturali fil-perjodu Salamoniku.

Dawn l-ideat, kif imressqa minn Shupak, huma bbażżati fuq l-pożizzjoni li l-kliem użat mill-għorrief f'Iżrael, hu ekwivalenti għat-termini semantiċi misjuba normalment fil-letterartura skolastika eġizzjana. F'dan is-sens, kif diġà ttennejna, nistgħu ngħidu li l-Ktieb tal-Proverbji ġie mifhum għax kien marbut sew ma' l-edukazzjoni u anki mal-formazzjoni. L-Edukazzjoni u l-istess formazzjoni li ġew mqiegħda f'kuntest istituzzjonali jew f'ambjent privat jew familjari.

Qabel ma nsemmu xi ftit eżempji fuq it-termini ekwivalenti semantiċi, kelma qasira dwar l-iskola eġizzjana u l-letterartura tagħha.

Kemm ir-riċerka arkjeoloġika kif ukoll il-letteratura jagħtuna viżjoni ċara ta' l-iskejjel fl-Eġittu l-imgħoddija fuq l-istituzzjoni edukattiva. Il-letteratura tagħtina l-informazzjoni meħtieġa dwar in-natura tal-ħsieb materjali, l-identità ta' l-għalliem u l-istudenti tagħhom kif ukoll il-ħajja skolastika. F'dawn it-testi wieħed jista' jsib lista ta' ismijiet u kliem, fejn per eżempju f'Onomasticon ta' Amenemope tal-XX Dinastija twissijiet u pariri jiġu mogħtija lill-istudent. Il-polemiċi bejn

l-iskribi ġiet imniżżla per eżempju fil-papiru Anastasi waqt is-saltna ta' Ramgħses II. Kien hemm ukoll testi klassiċi li l-istudenti kienu jikkupjaw, bħala eżerċizzju fil-kitba, eżempju huwa t-tagħlim ta' Amemnehet tat-XII-il Dinastija. Kemm l-istorja ta' Sinuhe kif ukoll l-innu kkomponut lin-Nil, dawn ġew miktuba matul it-XII-il Dinastija. Il-kompożżizzjonijiet ta' tifħir miktuba lix-xogħolijiet tal-kittieb, huma l-aktar testi ta' interess, li kienu minsuġa fiż-żminijiet ta' bejn it-XII u d-XIX-il Dinastija, eżempji ta' dan huwa t-tagħlim ta' Amenankthe u ta' Kheti bin Duaf.

Shupak tagħti lista ta' xi termini li huma semantikament ugwali, kemm fil-letteratura eġizzjana kif ukoll fit-testi bibliċi li jitkellmu fuq l-Għerf.

ħiż It-taħriġ ta' l-għalliem jinstab għal tnejn u għorxin darba fit-testi skolastiċi u wieħed u tletin darba fl-istruzzjonijiet - din hi magħġuna mal-kelma Lhudija *muscar* użata fil-letteratura ta' l-għerf.

ħiiż It-termini li jirriferu għall-metodoloġija tat-tagħlim fl-Eġittu huma *hwi* u *knkn* (kastig korporali), u *sbd* (l-għasluġ). Fil-Lhudi l-paralleliżmu tad-dixxiplina fil-kastig korporali hi hakah, li hi użata kemm-il darba fil-Ktieb tal-Proverbji, xi drabi bl-oġġett *shevet*, xi drabi mingħajru.

ħiiiż L-istudent għażżien, *wsf* fil-kitbiet eġizzjani, hi msejħa *'atsel,* għażżien li nsibuha fil-Kiteb tal-Proverbji u f'Koħelet.

ħivż L-istudent injurnat fil-letteratura eġizzjana għandha xebh semantiku fil-Proverbji u f'Bin Sirak fil-kelma *hasar lev.*

ħvż Raġel b'karattru pożittiv hu msejjaħ *kb* fil-letteratura eġizzjana, waqt li *kar ruah* hija l-kelma ekwivalenti Lhudija fil-Ktieb tal-Proverbji.

ħviż Iċ-ċitazzjoni tal-widna, bħala organu meħtieġ fil-proċess tat-tagħlim, hi marka kontinwa fil-kuntest edukattiv ta' l-eġizzjani u l-Iżraeliti (u anki mesopotamiċi).

Dan l-istudju profond ta' Shupak fuq dawn il-frażijiet ta' l-istess xorta, jesponi l-ekwivalenza ta' dawn il-ħsibijiet espressi bl-istess kliem, dan kollu eventwalment jagħti s-saħħa lill-ipotesi tagħna.

L-Familja - In-Nukleu Bażiku ta' Formazzjoni għall-Ħajja.

L-għan prinċipali ta' kull persuna f'Iżrael hu li jsir għaref, li jkollok fuq kollox l-għarfien tal-ħajja u r-relazzjonijiet umani, għerf li għandu l-ħila li jmexxi b'suċċess ħajjet persuna biex b'hekk jaffronta l-isfidi tal-ħajja. Naturalment dan kollu hu proċess fil-ħajja; u wieħed hu ffurmat pass pass miċ-ċkunija sa' l-età matura.

Prov 13, 14 jisħaq li: Tagħlim l-għaref hu għajn il-ħajja għal min irid jeħles mix-xibka tal-mewt. Kull għaref jgħin l-oħrajn biex jiksbu l-għerf. B'dan id-diskors nifhmu li l-ewwel għalliema tal-ħajja huma l-ġenituri, li fuq ir-riżultati miksuba ġarrbu s-suċċess jew id-delużjoni. Dan l-obbligu hu bbażżat fuq il-fatt li l-eqdem post ta' formazzjoni li l-fonti Lhudija ssemmi hi d-dar, il-familja; il-ġenituri huma l-ewwel formaturi, speċjalment il-persuna tal-missier.

Il-familja, l-aktar il-ġenituri, huma l-ewwel skola fundamentali għal uliedhom. Il-persuni l-ġodda f'kull familja eventwalment huma ntrodotti naqra naqra għar-realtà tal-klann, ir-realtà ta' niesu. Il-familja hija meqjusa bħala iċ-ċellula soċjo-ekonomika bażika, u hi l-qawwa maqgħuda t'Iżrael; f'dan il-kuntest jiġu mwettqa b'mod sħiħ l-interessi essenzjali tal-membri tagħha, fejn tinkludi l-edukazzjoni taż-żgħar. Il-qalba tat-tibdiliet, min-nomadiżmu għall-ħajja sedentarja organizzata, il-familja - bħalma l-ambjent eġizzjan u mesopotamiku jfakkarna - bħala l-aktar qawwa importanti u li torbot il-ħajja nazzjonali. Il-ħajja tal-ġenerazzjonijiet il-ġodda hi mwettqa f'ambjent familjari. Il-mexxejja tal-familja, l-missirijiet u l-ommijiet, huma l-edukaturi u l-formaturi assoluti ta' uliedhom.

L-ulied huma tal-ġenituri, u tal-familji. Hija l-familja li għandha r-responsabbiltà lejn Jahweh, qabel ir-responsabbiltà lejn l-awtoritajiet umani. Ir-responsabbiltà tas-suċċess jew tal-falliment hi f'idejhom, bħalma nsibu f'Prov 10, 1: Iben għaref iferraħ lil missieru, iben iblah inikket 'l ommu. (Bżonnijiet stilistiċi taw parir għall-użu taż-żewġ kelmiet missier u omm darba f'kull vers, imma hawn huwa importanti nirrimarkaw li kull kelma tindika iż-żewġ ġenituri. Minn dan kollu nifhmu li t-tnejn li huma, jġorru l-istess responsabbiltà edukazzjonali ta' uliedhom).

Huwa essenzjali nsemmu li l-ulied f'Iżrael kienu meqjusa bħala rigal ta' Jahweh, sinjal ta' barka divina. It-tfal

kienu jkunu milqugħa bil-ferħ u kif ukoll rispettati għax kienu sinjal speċjali tal-barka divina, sinjal ta' prokreazzjoni (Ġen 1, 28; 12, 2) u wkoll it-twettiq tal-wegħda divina li jkunu ġens kbir (Ġen 15, 5; 26, 4; 22, 7, Ħos 2, 1).

Il-ġenituri, l-missier u l-omm (Prov 31, 1) huma għalhekk kkonsidrati bħala l-bnedmin responsabbli primarjament għall-edukazzjoni tal-ħajja. Din kienet tinħass bħala obbligazzjoni fundamentali, obbligazzjoni mtennija

kemm-il darba fil-Bibbja: Tennihom lil uliedek… (Dewt 6, 7), Għallmuhom lil uliedkom…(Dewt 11, 19), Biss iftaħ għajnejk, u oqgħod attent ħafna għalik innifsek, li ma tmurx tinsa l-ħwejjeġ li rajt b'għajnejk; tħallihom iwarrbu minn qalbek tul il-jiem kollha ta' ħajtek, imma għallimhom lil uliedek u 'l ulied uliedek…(Dewt 4, 9)

Matul l-ewwel snin ta' ħajja, hija l-omm li primarjament tieħu f'idejha l-edukazzjoni ta' l-ulied fuq l-isferi kollha tal-ħajja. L-ulied huma fdati lilha sat-tielet sena tiegħhom, sakemm jinfatmu minn ommhom (1Sam 1, 21-28). Wara ż-żmien tal-ftim, l-omm hija msejħa b'mod partikulari biex tieħu nisa, mas-sakranazzi eċċ (Prov 31, 1-9).

Uliedha jqumu u hienja jsejħulha; u żewġha wkoll ifaħħarha u jgħidilha (Prov 31, 28). Hawn għandna eżempju ta' omm li teduka u tagħti parir tajjeb, hekk ħaqqha t-tifħir tal-familja tagħha.

Ir-rwol tal-missier fil-formazzjoni jibda jsir importanti meta l-iben jibda jikber. Ġ:eneralment s-subien kienu jiġu ffurmati fis-sengħa ta' missierhom. L-edukazzjoni u t-tagħlim normalment kienu jiġu mmexxija minn l-istess id - il-missier - l-aktar meta uliedu jieħdu l-istat ta' bdiewa, ragħajja, negozjanti, qassisin jew

ħsieb lill-ulied bniet, dan billi tedukhom u tgħallimhom ix-xogħol domestiku. F'dan id-dawl nistgħu nifhmu aħjar ċertu kliem bibliku, bħal: Skond l-omm il-bint (Eżek 16, 44). Anki l-istess iben jrid ikun edukat mill-missier kif ukoll mill-omm: Isma, ibni, kliem missierek, u twarrabx tagħlim ommok (Prov 1, 8); Ħares, ibni, ordnijiet missierek, u twarrabx tagħlim ommok (Prov 6, 20). Lemwel, is-sultan ta' Massa, jintroduċi tagħlim ommu, b'eżempju fir-relazzjoni man-

mħallfin. Ġen 4, 20 - 22 jirreferi għall-għaqda familjari fejn is-snajja kellhom karattru ereditarju: Għada wildet lil Ġabal, li kien missier dawk li jgħixu fl-għerejjex u jrabbu l-imrieħel. U ħuh kien jismu Ġubal, li kien missier dawk li jdoqqu ċ-ċetra u l-flawt. U Silla wkoll wildet lil Tubal-Kajn, li kien ħaddied, jaħdem l-għodod tal-bronż u l-ħadid.

L-edukazzjoni tkompli tmiss aspetti oħra tal-ħajja. It-tagħlim manwali kif ukoll ix-xogħol kien iressaq lis-subien

għar-relazzjonijiet ma' l-oħrajn, matul ħidmiethom fl-ibliet jew fl-għelieqi, ir-relazzjonijiet ma' l-annimali eċċ. L-ulied subien kienu mistennija jagħmlu dixxerniment f'għażla xierqa f'kull sitwazzjoni tal-ħajja, l-aktar li jiddexxernu kienet ir-relazzjoni tagħhom ma' Alla. Dawn it-temi kollha, f'dan l-istil pedagoġiku jinstabu lkoll fil-Ktieb tal-Proverbji.

Importanti li wieħed isostni li r-relazzjoni m'Alla, ddawwal kull tip ta' istruzzjoni, edukazzjoni u formazzjoni għall-ħajja, miżrugħa mill-ġenituri f'uliedhom. Il-missier isemmi mill-ġdid l-għeġubijiet ta' Alla favur il-poplu tiegħu (Dewt 4, 9), l-statuti divini, l-kmandamenti u l-liġijiet li huma marbuta b'mod intimu ma' esperjenza storiko-salvivika tiegħu, kif ukoll in-normi etniko-reliġjużi, li lkoll huma frott il-għerf.

It-Torah, fil-partijiet normattivi u storiċi tagħha, offriet materjal abbundanti biex wieħed iħarreġ id-djalogu tal-ġenituri ma' uliedhom f'kull mument ta' ħajjithom. Fil-fatt nistgħu nistqarru li parti ntegrali tal-formazzjoni u l-edukazzjoni tat-tfal kienet tikkonsisti l-ewwel u qabel kollox fir-rakkonti ta' l-istorja u l-esperjenza tagħhom (Ps 44, 2ff; 78; Imħall 6, 13).

Id-diversi okażżjonijiet ta' narrazzjoni ta' stejjer mill-ġdid setgħet żviluppat sempliċiment mill-mistoqsijiet spontanji tat-tfal infushom jew f'okkażjoni solenni fiċ-ċelebrazzjoni ta' l-Għid: meta mbagħad uliedkom jistaqsukom: X'inhi din id-drawwa? Intom tweġbuhom: 'Dan hu s-sagrifiċċju ta' l-Għid tal-Mogħdija tal-Mulej, meta hu baqa' għaddej minn nofs id-djar ta' wlied Iżrael fl-Eġittu meta drab lill-Eġizzjani iżda ħeles lil djarna' (Eż 12, 26-27). Il-missier jerġa' jirrakonta l-esperjenza nazzjonali ma' Alla, kemm fuq inizjattiva tiegħu dejjem skond il-liġijiet divini, jew anki mħeġġin mill-kurżità tat-tfal tagħhom stess. F'dan id-dawl kull min jerġa' jtenni u jgħallem jissejjaħ Missier, u kull min jisma' jissejjaħ iben (Prov 4, 1; 13, 1; 10. 15).

Metodu ieħor edukazzjonali u formattiv magħmul, hu l-mod kif il-missirjiet juru lill-uliedhom, fuq bażi ta' esperjenza, x'sarrfu l-azzjonijiet partikulari; dan hu muri b'mod ċar fl-istruttura ta' numru sostanzjali ta' frażijiet, li jesponu r-relazzjonijiet bejn azzjonijiet determinati, li huma l-frott ta' deċiżjoniijiet individwali aħħarin. Għax jekk tagħsar il-ħalib, toħroġ il-baqta, jekk tagħsar imnieħrek, joħroġ id-demm, u jekk tagħsar l-għadab, joħroġ il-ġlied (Prov 30, 33). B'din is-sistema ż-żgħar kienu mixtieqa li kritikament jiddixernu l-għażliet u għemilhom.

Tidher ċara u ovvja li din r-relazzjoni edukattiva u formattiva ma kienet xejn faċli. Il-ġenituri kienu kontinwament sfidati bix-xewqa li jkun stretti u komprensivi fl-istess ħin. B'dan kollu jdawwalna, il-Ktieb tal-Proverbji hu iżjed indirizzat lis-subien u l-bniet, biex jgħinuhom jifhmu x-xewqa edukativa u formattiva tal-ġenituri tagħhom, li ta' spiss kellhom jużaw metodu iebsin biex iwettqu dawn l-istess xewqat!

Il-formazzjoni tinkludi twiddib u korrezzjoni. Min iħobb id-dixxiplina, iħobb it-tagħlim, imma min jobgħod iċ-ċanfir hu bla moħħ (Prov 12, 1). Anki saħansitra l-kastig hu utli: Il-bastun u t-twiddib jagħmlu l-għorrief; imma tifel mitluq għal riħu jagħmel għajb lil ommu (Prov 29, 15). Widdeb lil ibnek, u hu jkun l-hena tiegħek; ikun l-għaxqa ta' qalbek (Prov 29, 17);

Fl-introduzzjoni fil-proċess tat-tagħlim jinkludi twiddib u kastigi. Biex wieħed jħalli lilu nnifsu jiġi edukat u ffurmat jitlob doża qawwija ta' umiltà kontra l-arroganza u l-kburija: l-għani b'ġidu jifdi lilu nnifsu, imma l-fqir m'għandux biex jinfeda (Prov 13, 8). L-aħħar ħaġa li l-missier jista' jagħti lill-uliedu f'dan il-proċess

hi l-barka, li divinamnet tagħti l-libertà u l-fertilità (Ġen 27, 27-29; Sir 13, 19)

Il-ġenituri jifirħu bil-kisba ta' l-għerf ta' wliedhom (Prov 23, 25; 17, 25). F'dan il-kuntest l-ulied huma msejħa li jweġġħu lill-ġenituri tagħhom, anki saħansitra f'età avanzata, bħala sinjal ta' gratitudni: isma' minn missierek li tak il-ħajja, u tmaqdarx 'l ommok meta tixjieħ (Prov 23, 22). Meta l-ulied ma jaċċetawx il-pariri tal-ġenituri tagħhom, huma jkunu qegħdin jiċċaħdu mill-formazzjoni ta' ħajjithom u jsiru annimali (Prov 15, 20), sal-punt li jeżiljaw lill-ġenituri minn ħajjithom: min jgħakkes lil missieru u jkeċċi 'l barra 'l ommu, hu iben bla ġieħ u kollu għajb (Prov 19, 26).

Il-Ktieb tal-Proverbji ma jagħtiniex id-dettalji kollha ta' l-għemejjel edukattivi tal-ġenituri, imma joħroġ b'mod aktar ċar li huma l-ewwel edukatturi u formaturi ta' uliedhom. L-interessi kollha tagħhom, l-ferħ kollu huma marbuta b'mod intimu lejn uliedhom, ulied li fuq kollox jitgħallmu jitkellmu, jaħsbu u jaġixxu fil-familji tagħhom. B'dawn l-argumenti kollha nistgħu finalment ngħidu li l-istruzzjoni, l-edukazzjoni u l-formazzjoni familjari hija l-mudell għal kull struttura oħra ta' formazzjoni. Kif diġà esprimejna, dan hu għaliex l-għalliem f'Iżrael jissejjaħ Missier u l-istudenti ulied.

L-Iskejjel: formazzjoni sħiħa għall-ħajja

L-iskejjel - il-ħolqien tagħhom

Bħal-letteratura Biblika kollha, il-kiteb tal-Proverbji ma jagħtiniex it-tagħrif kollu fuq l-użu u l-ħidma tal-letteratura ta' l-għerf. L-istudjużi bibliċi jindirizzaw konklużjoni li l-letteratura fuq l-għerf kienet fir-realtà ta' l-istituzzjonijiet skolastiċi, avolja lanqas il-Bibbja u siti arkjeoloġiċi ma jikkonfermaw assolutament din il-konklużjoni. Il-Bibbja, ktieb ta' valur kulturali u letterarju enormi, ma tagħtiniex it-tagħrif dirett fuq l-istituzzjonijiet dedikati għall-edukazzjoni u l-formazzjoni taż-żgħażagħ. Dan huwa vojt kbir li ċ-ċivilizzazzjoni orjentali tħalli.

Iżda, għalkemm il-Bibbja kif diġà għidna ma tagħtix l-informazzjoni diretta fuq il-preżenza ta' l-iskejjel, xorta nistgħu nisħqu li Iżrael kellu l-istituzzjonijiet skolastiċi tiegħu, matul dan iż-żmien kollu.

ħiż Riferimenti fil-Bibbja dwar l-istituzzjonijiet skolastiċi. Fi Proverbji kapitlu 5 vers 13, hija ċara ħafna: ma smajtx kliem min ried jgħallimni, ma tajtx widen lil min kien iwissni. Jew inkella, f'Prov 17, 16: x'jiswew il-flus f'id l-iblah? Se jixtri bihom l-għerf, jekk m'għandux moħħ? Dan kollu jfakkarna fis-sistema probabbli tal-ħlas lil għalliem għat-tagħlim u l-edukazzjoni li jagħti.

F'Samwel 1-3: iċ-ċkejken Samwel jittieħed għand Eli f'Silo. Eli hawnhekk jissejħlu iben (3, 16. 16). Hija evidenti li Samwel qed jirċievi l-edukazzjoni u l-formazzjoni tiegħu mingħand Eli, għalkemm m'aħniex żguru mija fil-mija ta' x'tip ta' edukazzjoni din kienet tinkludi.

2 Slaten 6,1 jitkellem fuq ulied il-profeti, li talbu permess mingħand Eliżew biex jibnu post fejn ikunu jistgħu jgħammru. Dan it-test partikulari ġie interpretat bħala l-ewwel xhieda fil-bini ta' skola, post fejn ulied il-profeti kienu mħarrġa mill-għalliem-surmast. Din il-konnotazzjoni hi parallela ma' l-iskejjel filosofiċi tad-dinja Griega. Ulied il-profeti kienu mtella' fil-ħsieb ta' profeta singulari biex b'hekk jittrasmettu l-ħsieb u l-għerf tiegħu.

Riferiment ieħor insibuh f'Iżaija

50, 4-6. F'dan il-ħsieb tad-Dewtero-Iżaija id-dixxipli darbtejn jiġu msemmija. Il-profeta jipparaguna lilu nnifsu ma' dixxiplu tajjeb, peress li għandu widna miftuħa għall-għalliem tiegħu. F'dan il-kuntest ir-riferimenti li jagħmel qabel f'vers 6 li jolqtuh, jistgħu jkunu allużjonijiet tal-kastig tal-ġisem. L-immaġini ta' Jaħweh bħala għalliem li jgħallem, hija ukoll proponuta f'Iżaija 48, 17 u 54, 13.

Konnotazzjonijiet Bibliċi oħrajn li juru ftit jew wisq it-tagħlim skolastiku nsibuh f'2 Samwel 12, 24-15; 2 Slaten 1.2; 1 Slaten 12, 8.10; 2 Slaten 10, 1.5.6.; 2 Slaten 12, 3; 1 Kronaki 27, 32; 2 Kronaki 17, 7-9. Riferimenti għal

ħiiż Nistgħu nikkonkludu li l-iskejjel eżistew f'Iżrael jekk wieħed jagħmel proġetazzjoni analoġika. Huwa fatt magħruf li l-iskejjel kienu preżenti f'Iżrael u fil-Mesopotamja. Għalhekk nistgħu nassumu li bl-istituzzjoni monarkika u bl-żvilupp ta' klassi superjuri li tmexxi, inħasset il-ħtieġa li tinħoloq ċertu sistema ta' skola, għax ukoll kienu jeżistu fir-reġjuni tal-viċinanzi.

Bl-studju semantiku tagħha Nili Shupak waslet għal din il-konklużjoni, kif diġà ttenejna.

Bonora jagħtina sommarju qasir ta' strutturi differenti ta' l-iskejjel tal-viċin. Bejn wieħed u ieħor fis-sena

skejjel profetiċi nsibuhom f'Iżaija 8, 16; 28, 7-13.

Allużjonijiet distinti jinstabu ukoll fl-eżempji tardivi fil-letteratura ta' l-għerf. Nafu b'ċertezza li Koħelet kien għalliem, barra milli kien għaref, Koħelet għallem l-għerf lill-poplu; b'ħafna ħsieb u tiftix niseġ kotra ta' proverbji (12, 9).

Anki l-istess Bin Sirak kien għalliem li għallem f'*beit midrash*: Ersqu lejja intom li m'għandkomx tagħlim, u ħudu postkom fl-iskola tiegħi (51, 23).

2500 qK nistgħu niċċertifikaw il-preżenza ta' skejjel fil-kultura Sumerika. Kif inhi msejħa *e-dub-ba*, id-dar tal-lapidi, wieħed hawn seta' jitgħallem l-arti tal-kitba. L-*ummia*, għalliem, kien ikun il-missier tal-iskola waqt li l-istudenti kienu l-ulied. Skavi arkjeoloġiċi juruna diversi xogħolijiet fil-lapidi ta' dawn l-istudenti. Fil-bidu kienu biss ftit rġiel li kienu jattendu l-iskola. L-iskola kienet immexxija mill-funzjonarji u l-iskribi (kittieba) b'servizz lejn is-sultan jew lejn il-kult

reliġjuż. Id-dixxiplina kienet parti integrali f'din it-tip ta' formazzjoni; minn dak li nstab, jitkellmu fuq persuna nkarigata bi frosta. Ix-xogħol minsuġ fuq il-lapidi jikkonsisti f'lista ta' affarijiet, rakkonti mitiċi, epiċi, proverbji, stejjer u listi bilingwali (b'żewġ lingwi), dan jista' jkun l-ewwel dizzjunarju primittiv. Ma għandniex għaldaqstant informazzjoni biżżejjed dwar l-organiżazzjoni u l-metodi pedagoġiċi Sumeriċi. Il-kittieb ma kienx biss persuna li kien jaf jaqra u jikteb, iżda fil-virtu tal-formazzjoni kulturali tiegħu, kien meqjus bħala bniedem ta' għerf kbir.

Mis-XVI-il seklu il' quddiem għandna tagħrif konret u konċiż fuq l-iskejjel fl-Eġittu. Biex persuna setgħet ssir skriba, kellha tagħmel erba' snin ta' istruzzjoni. L-ispeċjalizzazzjoni kienet biss offerta bħala għażla mhux obbligatorja. Abitwalment l-iskola kienet tkun flimkien mat-tempju b'dixxiplina skolastika iebsa ħafna. Huwa ta' interess li ngħidu li ħafna kienu dawk li jitgħallmu l-lingwa babilonika u t-testi tal-kuneiform, li fl-aħħar mill-aħħar kienu ta' beneficċju fir-relazzjonijiet internazzjonali ma' l-istess babiloniżi.

Fl-iskejjel ta' Ugarit kien jintuża l-istess metodu li kienu jużaw l-sumeriċi. It-testi kulturali babiloniżi kienu wkoll jinqraw. In-numru sostanzjali ta' testi letterarji u reliġjużi huma ċertifikat ta' kultura għolja ħafna. Għalhekk huwa raġonevoli nistqarru li l-iskejjel kienu organnizzati tajjeb u frekwentati.

F'dan l-ambjent kollu, nifhmu li Iżrael daqshekk qrib dawn it-tradizzjonijiet u kulturi, bilfors addatta għalih l-istutzzjonijiet skolastiċi u l-metodi komuni ta' dawn il-kulturi kollha.

ħiiiż M'ilux argument ġdid ġie mressaq dwar il-preżenza ta' l-iskejjel f'Iżrael. Il-bażi kollha ta' dan l-argument hi mibnija fuq il-ftit fdaljiet ta' kitba misjuba ġo siti arkjeoloġiċi differenti f'Iżrael. Dawn l-iskrizzjonijiet ġew datati mill-bidu tat-12-il seklu 'l quddiem, u huma meqjusa li huma frammenti ta' xogħol li wettqu l-istudenti fl-iskejjel.

Eżempju ta' dan huma l-lapidi ta' Geżer li ġew interpretati bħala xogħol l-istudenti, peress li għandhom xebħ kbir ma' sejbiet oħrajn, l-aktar mal-fdalijiet Feniċi ta' l-*abċ*, ma' l-Armajk misjub f'Tell Ħalaf u ma' lapida

Feniċja li nstabet f'Biblos, dawn kollha kellhom lista ta' ismijiet li probabilment inkitbu minn srkiba prinċipjant. Sejbiet simili (mhux dejjem plawsibbili) instabu f'Izbeth Sartah, f'Lakish, f'Khirbet-el-Qom, f'Arad, f'Aroer, Qadish-Barnea u f'Kuntilat-Arjud. Dawn kollha huma kkunsidrati bħala eżerċizzji skolatiċi elementari li nistgħu nikkatalogawhom bħala: l-*abċ*, ittri miktubin mingħajr ordni, ripetizzjoni ta' kliem, formuli ta' introduzzjoni għall-ittri, listi tax-xhur, numri, numri ta' kejl, tpinġija u eżerċizzji fil-lingwi esteri. Dan kollu jikkonferma istituzzjoni dedikata għall-edukazzjoni elementari - miktuba fuq ġebel, ġibs u tafal - elementi li kienu jintużaw fl-iskejjel 'primarji' mill-kulturi tal-viċin! L-istudji 'ogħla' kienu jinkitbu fuq il-ġild u l-papiri, elementi li ma ġewx preservati mal-medda tas-sekli.

Skejjel: Riferimenti fil-Ktieb tal-Proverbji.

Nistgħu niddeduċu fejn kien mogħti it-tagħlim fil-Kiteb tal-Proverbji? Forsi Prov 1, 20-22 jagħtina ħjiel: l-għerf jgħajjat fit-triqat, leħnu jgħolli fl-imsieraħ, isejjaħ fil-bidu ta' triq kollha storbju jxandar fid-daħla ta' bibien il-belt. L-għerf kien jiġi miżrugħ f'bibien l-belt, il-post tal-laqgħa pubblika, anki kien post saħansitra ta' karattru ġuridiku.

Prov 5, 13: ma smajtx kliem min ried jgħallimni, ma tajtx widen lil min kien iwissini. Il-Ktieb tal-Proverbji wkoll jitkellem dwar il-bniedem għaref, li kien magħruf b'mod komuni Missier (Prov 4, 1; 5,7), li jkellem lill-ulied: dan jalludi għar-responsabbiltà familjari fl-edukazzjoni, id-dmir ta' l-għalliem hu l-kontinwazzjoni ta' din l-istruzzjoni bażika.

Il-Proverbji jsemmi wkoll min għandu jħallas għall-edukazzjoni: l-aqwa ħaġa, li tikseb l-għerf; ikseb id-dehen akkost ta' kollox (Prov 4, 7). Wisq probabbli t-tfal tat-tajjeb biss kienu jiġu provduti b'edukazzjoni xierqa.

Għandna wkoll tagħrif indirett dwar kif kien jiġi mgħallem it-tagħlim. Taqra tgħajjat kien l-metodu l-aktar komuni, kif ukoll titgħallem testi bl-amment, li kienu jinkitbu mill-istudenti fuq il-lapidi: orbot dawn ma' subgħajk, u naqqaxhom fuq il-lapida ta' qalbek. Għaldaqstant ir-riferimenti nsibuhom fuq l-importanza tat-tagħlim u fil-komunikazzjoni orali, mingħajr ma nwarrbu l-ħtieġa tal-kastigi korporali: il-bastun u t-twiddib jagħmlu l-għorrief; imma tifel mitluq għal riħu jagħmel għajb lil ommu (Prov 29, 15). Interess u kunsiderazzjoni kienet tingħata għall-użu ta' mistoqsijiet, proverbji enigmatiċi, parabboli u djalogi.

Dan l-istil ta' istruzzjoni kien wessa' l-orizzonti u l-viżjoni, fejn kollox kien intiseġ fuq it-tagħlim mogħti fil-familja. Ma nistgħux niżolaw dan il-kontenut ta' tagħlim għal suġġetti limitati, kif isostni 1 Slaten 5, 10-13 li jesponi l-formazzjoni mgħoddija lill-iskejjel irjali (suġġetti kienu jinkludu: botanika, letteratura, mużika u l-filosofija kif espressa fil-proverbji u fit-testi ta' l-għerf). Fl-iskejjel 'komuni' kien jiġi mogħti tagħlim vast ta' għerf bl-iskop aħħari li jedukaw l-istudenti għall-ħajja, fil-komplikazzjonijet u l-sfidi li toffri kontinwament.

Biex inkunu nafu x'kien jiġi mogħti nistgħu naqraw Prov 23, 12-24, 22. Stedina biex bil-formazzjoni jikkoreġu pedogoġikament liż-żgħażagħ. Iż-żgħażagħ huma mistiedna biex iħaddnu l-għerf, ma jkunux għajjura għall-midinba, biex irażżnu l-ikel, ix-xorb, il-passjonijiet sesswali diżordnati eċċ… L-Għerf jifforma u jipprepara liż-żgħażagħ għall-ħajja, jagħti l-għerf etiku dwar ir-relazzjonijiet soċjali u r-relazzjoni ma' Alla.

L-ewwel u qabel kollox iż-żgħażagħ huma mistiedna biex jagħmlu avventura personali ta' l-għerf, b'tama fortifikata fil-futur. Għalhekk l-għerf u l-istruzzjoni għandhom skop, dak li jħejji lis-semmiegħa għall-ħajja fuq kull aspett: ħajja fil-familja, fil-komunita' umana, ħajja ma' Alla.

Ma ninsewx li ndirettament il-Kiteb tal-Proverbji jesponi l-kuntest eżistenzjali vitali; qegħdin lkoll f'perjodu pre-eżiliku, f'perjodu monarkiku, kuntest soċjali ta' ħajja irfinat fil-belt. Il-bnedmin kienu issa lkoll sedentarji: bdiewa, negozjanti, ħaddiema manwali eċċ... Ir-relazzjoni mas-sultan hi sostnuta. Għaldaqstant l-iskop ta' l-għerf hu ta' natura formattiva fl-interjorità ta' l-istudent fil-kuntest konkret u vitali. lkoll parti minn familja kbira.

Dan hu manifestat b'mod evidenti fit-tieni u fit-tielet kollezzjoni tal-Ktieb tal-Proverbji: ejjew niftakru b'insistenza biex ma ngħakksux il-foqra, biex nevitaw il-korla, biex ma nieklux ħobż ix-xħiħ, biex nistimaw l-armla u l-iltim, u niskartaw kliem bla sens u għalxejn.

L-ulied huma għalhekk imsejħin biex ikunu tajba, ġusti u joħolqu attitudni pożittiva fil-ħajja, favur il-bini tas-soċjetà (Prov 11, 10). L-istedina biex tkun ġust - biex jitwettaq l-għemil skond in-normi pożittivi tas-soċjetà - jsiru sinjal divin ta' barka, iktar w iktar meta hu Alla li jagħti u jsaħħaħ din il-ħajja partikulari. B'din il-manjiera, l-edukazzjoni għall-ħajja ma tkunx mmarkata biss għall-formazzjoni taż-żgħażagħ, iżda wkoll biex nifthu u nsaħħu din l-istess formazzjoni bl-għarfien tas-sura divina fil-ħajja ndividwali: Ħa ngħallmek illum triqat il-Mulej, biex fih tkun it-tama tiegħek (Prov 22, 19)

Dan il-vers hu meqjus minn Von Rad mhux biss parti mill-introduzzjoni tat-tielet kollezzjoni (22, 17-21), imma wkoll skop aħħari tal-Ktieb tal-Proverbji: li tqawwi tamiet individwu f'Jahweh. Min jaċċetta dan it-tagħlim ikun qed jagħti garanzija ta' tama mġedda f'Jaħweh u għarfien mġedded fit-twettiq tar-rieda divina.

Dan kollu jfakkarna li m'hemmx firda bejn il-fidi u r-raġuni għal-Lhud. U xorta jekk ħafna mit-testi ta' l-għerf u l-proverbji ma jiċċitawx bla ħabi lil Jaħweh, imma biss fl-esperjenza umana, għal-Lhud, il-preżenza divina tidher parti integrattiva. Fil-fatt Jaħweh kien mifhum li kien preżenti fil-verità tiegħu fil-ħolqien kollu u fl-esperjenzi umana bbażżati fuq l-ordni divin.

F'dan id-dawl nistgħu nikkonkludu billi ngħidu li l-Ktieb tal-Proverbji, kif diġà stqarrejna, jipprepara liż-żgħażagħ għall-ħajja, għar-raġuni tal-ħajja fuq kull aspett, uman, individwali, soċjali eċċ... F'din il-prattika konkreta ta' din il-formazzjoni, l-individwi jiftħu lilhom infsuhom għal Alla, jsiru mseħbin kif xieraq fil-ħajja u fis-sejba kif itenni Prov 1, 7: il-biża' tal-Mulej hu l-bidu ta' l-għerf.

Nixtiequ nitolbu skuża għad-dewmien ta' din il-ħarġa (Jannar-Frar 2003) kawżata minn diversi ċirkostanzi u problemi tekniċi. Nittamaw li nerġgħu nibdew inkunu puntwali fil-ħarġiet tagħna. Grazzi tas-support tagħkom u tas-sabar li bih stennejtu din il-ħarġa.